

DE RUSSISCHE REVOLUTIE

Voor Ayla en Errol

Sean McMeekin

**DE RUSSISCHE
REVOLUTIE
EEN NIEUWE GESCHIEDENIS**

Nieuw Amsterdam

Vertaling Gerard van der Wardt

© 2017 Sean McMeekin

Oorspronkelijke titel *Russian Revolution – A New History*

Oorspronkelijke uitgever Basic Books, New York

Alle rechten voorbehouden

© 2017 Nederlandse vertaling Gerard van der Wardt/

Nieuw Amsterdam

Tekstredactie Marianne Tieleman

Register Ansfried Scheifes

Ontwerp omslag Philip Stroomberg

Ontwerp binnenwerk Yulia Knol

Omslagfoto *Soldaten, met rode vlag aan hun bajonet, bewaken de straten tijdens de gewelddadige dagen van de Russische Revolutie, 1 februari 1917* (fotograaf onbekend,

Hulton Archive / Getty Images)

Auteursfoto Ersin Ersoy

NUR 686

ISBN 9789046821831

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

Een aantekening over namen, datering, vertaling en transcriptie	7
Inleiding – De eerste eeuw van de Russische Revolutie	9
Kaarten	16

Proloog – Het bloed van een boer	31
----------------------------------	----

DEEL I

DE NADAGEN VAN DE ROMANOVS

1 Het oude regime en zijn vijanden	41
2 1905: een schok voor het systeem	60
3 De kwetsbare reus: tsaristisch Rusland op de rand van de oorlog	77
4 Ruslands oorlog, 1914-1916	92

DEEL II

1917: EEN VALSE DAGERAAD

5 Blakend van vechtlust	115
6 Een weersomslag	127
7 Het leger op een tweesprong: maart	141
8 De Duitse troefkaart	157
9 De avond valt voor de liberalen	168
10 Het moment van Kerenski	178

DEEL III

VIJANDIGE OVERNAME

11 Lenin legt zijn kaarten op tafel	191
12 Het leger aan de rand van de afgrond	207
13 Rode Oktober	223

14	Algemene staking	243
15	Wapenstilstand	254
16	Rusland op een dieptepunt	269
17	Respijt	282

DEEL IV

DE BOLSJEWIEKEN AAN DE MACHT

18	Oorlogscommunisme	299
19	Rood op Wit	307
20	De Communistische Internationale	326
21	Ultiem verraad	336
22	‘Verander goud in brood’: honger en de oorlog tegen de Kerk	346
23	Rapallo	360

	Epiloog – Het spook van het communisme	369
--	--	-----

	Dankwoord	379
	Afkortingen	383
	Noten	385
	Bronnen	429
	Register	451

EEN AANTEKENING OVER DATERING, NAMEN, VERTALING EN TRANSCRIPTIE

De Russische Revolutie heeft net als de twee Wereldoorlogen in de twintigste eeuw een ravage aangericht onder plaatsnamen: steden en hele streken wisselden van rijk, rijken gingen over in nationale staten en daarna soms weer terug naar rijken. Moskou wist vreemd genoeg te ontkomen aan de namenrevolutie, maar dit is één zegen te midden van eindeloze narigheid. Omdat Sint-Petersburg van 1914 tot 1924 Petrograd heette (en nog geen Leningrad), wordt de stad in het grootste deel van het boek zo genoemd. Bij andere steden heb ik de toenmalige naam gebruikt, tussen haakjes gevolgd door de tegenwoordige, dus Reval (Tallinn). Bij namen die politiek gevoeliger liggen, geef ik de eerste keer drie varianten, zoals bij Lemberg (Lvov/Lviv). Het huidige Istanboel heette in de periode die het boek beslaat Constantinopel, zelfs voor Ottomaanse overheidsfunctionarissen, en dus gebruiken we die naam. Hoewel de republiek Turkije voor 1923 formeel niet bestond, verwijs ik met die benaming ook voor die datum naar zowel Turkije als het Ottomaanse Rijk, zoals veel Turken en de meeste Europeanen en Russen indertijd deden.

In de moderne Russische geschiedenis levert datering een wel bijzonder lastig probleem op, omdat de juliaanse tijdrekening die het Russische Rijk hanteerde eerst twaalf en daarna dertien dagen achterliep bij de westerse, gregoriaanse tijdrekening. De bolsjewieken schakelden in januari 1918, midden in het Russische revolutionaire drama, over op de gregoriaanse kalender. Bij data van vóór januari 1918, belangrijk in zowel de Russische als de Europese geschiedenis, heb ik geprobeerd beide data te geven, gescheiden door een schuine streep, zoals in: 1/14 november 1916, waarbij de 1 staat voor de juliaanse, en de 14 voor de gregoriaanse datum. Omdat in 1917 de data elkaar in razende vaart opvolgen en de specifiek Russische context gaat overheersen, schakel ik omwille van het belang die de maanden in de revolutionaire terminologie hebben (*Februa-*

rirevolutie, April- en Julidagen, Oktoberrevolutie) over op de juliaanse tijdrekening. In navolging van de bolsjewieken schakel ik dan halverwege januari 1918 over op de gregoriaanse tijdrekening. Om de lezers behulpzaam te zijn, zullen markeringen aangeven waar deze omschakelingen plaatsvinden.

Alle vertalingen uit het Frans, Duits, Russisch en Turks, zijn, tenzij een ander vertaald werk wordt geciteerd of dit op een andere manier wordt aangegeven, van de hand van de auteur.

Bij de transcriptie van Russische namen en termen naar het Nederlands is gebruikgemaakt van het systeem zoals dat wordt gehanteerd door de Nederlandse online bibliotheekcatalogi, waaronder die van de Nederlandse universiteiten. Een uitzondering is gemaakt voor in Nederland ingeburgerde namen. Behalve geografische namen als Moskou en de Krim vallen daaronder ook een aantal eigennamen, zoals tsaar Nicolaas in plaats van Nikolaj, Alexander Herzen in plaats van Aleksandr Herzen, Sergej Witte in plaats van Sergej Vitte, Pjotr Wrangel in plaats van Pjotr Vrangeli, etcetera. Dat er her en der wat taalkundige inconsistenties voorkomen, is helaas onvermijdelijk.

INLEIDING

DE EERSTE EEUW VAN DE RUSSISCHE REVOLUTIE

Net als 1789, het jaar dat de Franse Revolutie uitbrak, is 1917 opgenomen in het lexicon van wereldhistorische jaartallen die alle onderlegde burgers geacht worden te kennen en te onthouden. De betekenis van 1917 blijft evenwel omstreden, niet in het minst omdat er in dat cruciale jaar twee zeer uiteenlopende revoluties plaatsvonden. De Februarirevolutie wierp de Russische monarchie omver en luidde een kortstondig tijdperk in met een gemengd liberale en socialistische regering, dat werd gevolgd door een meer radicale Oktoberrevolutie, waarin Lenins bolsjewistische partij een communistische dictatuur oplegde en een ongelimiteerde wereldrevolutie aankondigde tegen 'kapitalisme' en 'imperialisme'. Beide ontwikkelingen verdienen serieuze historische studie. Samen vormen ze een van de meest cruciale gebeurtenissen in de moderne geschiedenis, waarmee het communisme in de wereld werd geïntroduceerd en de weg geplaveid voor decennialange ideologische conflicten die culmineerden in de Koude Oorlog van 1945-1991.

Omdat de bolsjewieken fervente marxisten waren, is ons begrip van de Russische Revolutie lang gekleurd gebleven door de taal van het marxisme, van het idee van een klassenstrijd tussen 'proletariërs' en 'kapitalistische' heersende klassen tot de dialectische overgang van een 'burgerlijke' naar een socialistische revolutie. Zelfs veel niet-marxistische historici hadden tijdens de Koude Oorlogsjaren in discussies over de Russische Revolutie de neiging uit te gaan van het marxistische basisschema en zich te concentreren op zaken als de economische achterstand van Rusland ten opzichte van meer ontwikkelde westerse, kapitalistische landen, de feodale stadia die het land had doorlopen, zijn 'verlate' industriële ontwikkeling, de ongelijkheid en de scheefheid van het Russische sociale stelsel, enzovoort. In haar invloedrijke standaardwerk *De Russische Revolutie* uit 1982, omschreef Sheila Fitzpatrick Lenins doel in de Oktoberrevolutie nog ondubbelzinnig als

‘de omverwerping van de bourgeoisie door het proletariaat’.¹

Deze tamelijk onkritische benadering van de Russische Revolutie bleef decennialang verrassend hardnekkig tegen herziening bestand. Deels was dit omdat in de Koude Oorlog de grote anticommunistische schrijvers, van George Orwell en Aleksandr Solzjenitsyn tot Robert Conquest, zich hadden geconcentreerd op het communisme in zijn periode van stalinistische ‘volwassenheid’ in de jaren dertig en veertig, en niet op hoe het was begonnen tijdens de revolutie. Er verschenen wel serieuze nieuwe studies over de Februarirevolutie, zoals *Rusland 1917* (1967) van George Katkov en Tsuyoshi Hasegawa’s *De Februarirevolutie* (1981), maar pas met de publicatie van Richard Pipes’ *De Russische Revolutie* (1990) was er sprake van een serieuze herwaardering van de revoluties van 1917 in zijn geheel. Wat er tijdens de ‘Rode Oktober’ gebeurde, beweerde Pipes, was geen revolutie, geen massabeweging van onderaf, maar een coup d’état van bovenaf, ‘een machtsgreep door een kleine minderheid’. De Russische Revolutie was dus bepaald niet het resultaat van sociale evolutie, klassenstrijd, economische ontwikkeling of andere onverbiddelijke historische krachten zoals voorzien door de marxistische theorie. De revolutie was doorgevoerd door ‘aanwijsbare personen die op eigen voordeel uit waren’ en kon dus ‘heel goed worden onderworpen aan een waardeoordeel’. Pipes’ oordeel over deze mannen was vernietigend.²

Het door en door revisionistische werk van Pipes kwam uit in een tijd dat de Sovjet-Unie op instorten stond en had het effect van een sloopkogel die korte metten maakte met elke aanspraak die de Russische Communistische Partij nog maakte op een door het volk gedragen, democratische of morele legitimiteit. Pipes werd zelfs opgeroepen als getuige-deskundige in een Neurenbergachtig proces tegen de partijmisdaden, dat in 1992 was georganiseerd (en weer snel gestaakt) door de postcommunistische regering van de Russische president Boris Jeltsin. Hoewel veel Sovjethistorici de revisionistische geschiedenis van Pipes afdeden als hopeloos vooringenomen (Pipes had in 1981-1982 als adviseur gewerkt voor de regering Reagan), kon niemand eromheen. In de langlopende debatten over het communisme tussen sympathisanten en ‘Koude Oorlogshiters’ leek het erop dat de sympathisanten flink in het defensief gedrongen, zo niet voorgoed verslagen waren.

Een kwarteeuw later zijn er tekenen dat het politieke tij weer aan het keren is. Werken als Thomas Piketty’s internationale bestseller uit 2013, *Kapitaal in de eenentwintigste eeuw*, en de populariteit van verklaarde socialisten als Bernie Sanders bij jonge kiezers in het voorheen socialisme-vijandige Amerika,

suggereren dat Marx eerdaags wel eens een verrassende comeback zou kunnen maken. ‘Millennialmarxisten’, zoals het tijdschrift *The Nation* de nieuwe golf jonge activisten heeft genoemd, worden gemotiveerd door de ‘gesel van de ongelijkheid’. De financiële crash van 2008 zegt hun meer dan de val van de Berlijnse muur in 1989, die het einde markeerde van het communisme in Oost-Europa, of de ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991. Volgens vele maatstaven (zoals de Gini-coëfficiënt) is de sociale ongelijkheid in westerse landen inderdaad sterk aan het toenemen, wat munitie verschaft voor een steeds bredere aanklacht tegen het kapitalisme. Het wachten is op contra-revisionistische boeken over de geschiedenis van het communisme, nu jongere historici de oude droom van de sociale revolutie doen herleven.³

Een zo verstrekkende gebeurtenis als de Russische Revolutie zal in politieke discussies altijd worden gebruikt, of misbruikt, en afhankelijk van iemands voorkeuren worden aangehaald als een historische omwenteling die de onderdrukte arbeiders en boeren van Rusland bevrijding (‘vrede, land en brood’), of knechting heeft gebracht. Deze parabels mogen dan nog zo leerzaam zijn, ze vertonen slechts een vluchtige gelijkenis met de ware gebeurtenissen van 1917. De historici, die pas na de val van de Sovjet-Unie en de ontsluiting van de Russische archieven toegang kregen tot het originele bronnenmateriaal, hebben nog altijd grote moeite deze gebeurtenissen te reconstrueren.

Nu de Koude Oorlog gelukkig achter ons ligt, is het mogelijk de revolutie afstandelijker te benaderen als een concreet historisch gebeuren: controversieel en belangrijk door zijn blijvende invloed op de wereldpolitiek, maar het ook waard om op zichzelf begrepen te worden, los van de gangbare vooroordelen. In onze herinnering hebben half op waarheid berustende anekdotes en verhalen over de revolutie, die steeds dieper ingesleten raakten naarmate historici ze door de jaren heen keer op keer navertelden, de plaats ingenomen van de ongepolijste ware gebeurtenissen. Het wordt tijd af te dalen van de ijle hoogte van het ideologische debat over 1917 en aan de hand van de feiten vaste grond onder de voeten te krijgen. Door een terugkeer naar de bronnen kunnen we de revolutie opnieuw ontdekken zoals die zich *real time* afspeelde, vanuit het oogpunt van hoofdrolspelers die, terwijl ze handelend optraden, niet wisten hoe het verhaal zou aflopen.

De belangrijkste onthulling uit de Russische archieven is een simpele geweest. Het saillante feit over Rusland in 1917 is, afgaand op vrijwel al het bronnenmateriaal uit die tijd, dat het een land in oorlog was. Om een of andere reden is bij alle historische debatten over Ruslands autocratische politieke

traditie, de 'Russische economische achterstand', de boeren en de landkwestie, de fabrieksstatistieken, stakingen en het arbeidersvraagstuk, het marxisme, de bolsjewieken, mensjewieken, socialisten-revolutionairen en hun concurrerende doctrines, deze simpele omstandigheid versluierd geraakt en zo ver naar de achtergrond gedrongen dat zij opnieuw ontdekt moest worden.⁴

Gelukkig voor historici van de revolutie is sinds 1991 onderzoek naar Ruslands militaire prestaties in de Eerste Wereldoorlog, van 1914 tot 1917, explosief toegenomen. Het onderwerp was in de Sovjettijd vrijwel taboe vanwege Lenins banden met Duitsland en zijn omstrede besluit om Berlijn in november 1917 een afzonderlijke vrede aan te bieden. Anders dan ons verteld was, bleken de Russische legers aan het oostfront helemaal niet zo hopeloos overklast te worden door de Duitsers. Recent ontdekte rapporten van militaire censoren weerleggen het idee, dat men in vrijwel alle geschiedenissen van de revolutie tegenkomt, dat er in de winter van 1916-1917 sprake was van sluipende onvrede in de gelederen. Integendeel, het moreel zat in de lift, niet in het minst omdat de Russische boerensoldaten veel beter te eten kregen dan hun Duitse tegenstanders.

Economische data vertellen een soortgelijk verhaal. Er was dus bepaald geen sprake van een algehele ineenstorting die uitmondde in de Februarirevolutie. Het bewijsmateriaal laat juist een onvoorstelbare (hoewel inflatoire) hoogconjunctuur in de oorlog zien. Er was sprake van crisis tijdens Ruslands 'Grote Terugtocht' van 1915, toen het erop leek dat een tekort aan granaten de Russische oorlogsinspanning fataal zou worden, maar dit werd op briljante wijze overwonnen in 1916, een jaar waarin alle indexcijfers voor de productie in de oorlogsindustrie omhoogschoten en het Russische leger langs alle fronten oprukte. Ook de wereldbepaalde broodtekorten van Petrograd in de winter van 1917 blijken bij nadere beschouwing grotendeels een mythe.

Zelfs de namen veranderen als politieke spelers zich uit het verhaal van de revolutie terugtrekken of weer in een centrale rol opduiken. Veel historici hebben het belang van de legendarische Raspoetin gebagatelliseerd, maar het blijkt nu dat de sensationele horrorverhalen toch een kern van waarheid bevatten: bij de complotten om de invloedrijke boer en gebedsgenezers van de tsaar uit te rangeren of te vermoorden waren niet alleen telgen uit Russische hogere kringen en liberale politici betrokken, maar ook geallieerde spionnen en topambtenaren. Michail Rodzjanko, voorzitter van de Staatsdoema (het parlement), was aan de vooravond van 1917 de beroemdste politicus van Rusland, maar zag zijn faam door de jaren heen verschrompelen tot een bij-

rolletje in de Februarirevolutie dat de meeste historische naslagwerken alleen een kleine vermelding waard vonden; nu blijkt achteraf dat hij toch een sleutelrol speelde in het drama. Trotski en Stalin bevonden zich tijdens de revoluties van 1905 en 1917 werkelijk in het brandpunt van de gebeurtenissen en verdienen hun reputatie. Lenin daarentegen, de verbannen oprichter van de bolsjewistische partij, bleef in 1905 zo goed als onzichtbaar; tot aan zijn terugkeer in Rusland in april 1917, na een afwezigheid van bijna twee decennia, had de tsaristische politie het nauwelijks de moeite waard gevonden hem in de gaten te houden. En zelfs toen zou Lenin, die niet goed wist wat er omging, weinig invloed gehad hebben op de politiek als hij niet door Duitsers van geld was voorzien om in het Russische leger, met zeven miljoen man onder de wapenen, propaganda te maken, terwijl het land vocht aan fronten die zich uitstrekten van de Oostzee tot de Kaspische Zee.

Lenin en de bolsjewieken speelden geen noemenswaardige rol in de val van de tsaar, die ze van Vrouwe Fortuna op een presenteerblaadje aangeboden kregen en waardoor ze, als een bespotting van hun marxistische historisch-deterministische pretenties, volledig werden verrast. Maar zij waren het die er uiteindelijk van profiteerden. Lenins programma van de 'Linkervleugel van Zimmerwald', in oorlogstijd uitgewerkt op congressen van socialistische ballingen in Zwitserland, stelde voor 'de legers rood te kleuren' door ze te infiltreren met radicale agitators. Dit was een minderheidsdoctrine die over het algemeen door socialistische leiders in Europa met hoon werd overladen: zij gaven de voorkeur aan verzet tegen de dienstplicht en het organiseren van anti-oorlogsdemonstraties. Nadat de Februarirevolutie Lenin de kans had geboden zijn programma uit te voeren, verging bijna iedereen het lachen. Lenins opportunistische uitbuiting van de kwetsbare strategische positie van Rusland in 1917, en zijn doelbewuste pogingen de 'imperialistische oorlog' te veranderen in een burgeroorlog door het propageren van muiterij en massale desertie onder bewapende soldaten, verschaften de bolsjewistische partij het machtsoverwicht om in de Oktoberrevolutie te kunnen triomferen en Rusland een communistisch bewind op te leggen.

De vijandige bolsjewistische overname van het Russische leger in 1917 was een drieste onderneming, zeer riskant en kantje-boord, die op vele kriebieke momenten bijna misliep. Als de politici die in de Februarirevolutie waren komen bovendrijven, met name de SR-redenaar en would-be sterke man, Aleksandr Kerenski, meer competentie en vastberadenheid getoond hadden bij het bestrijden van de leninistische agitatie in het leger, dan hadden we ons

de bolsjewieken nu slechts herinnerd als een van de vele socialistische minderheidsbewegingen in Europa. Lenin zou hoogstens een voetnoot bij de geschiedenis van Rusland en het socialisme hebben verdiend.

Hiermee wil ik niet afdoen aan Lenins adembenemende prestaties, al lagen die op een heel ander vlak dan 'de proletarische omverwerping van de bourgeoisie' die hem in traditionele beschouwingen wordt toegeschreven. Voortgedreven door Duitse financiering en zijn eigen niet aflatende heerszucht, slaagde Lenin er in 1917 in het Russische keizerlijke leger te breken, om vervolgens in 1918 met hulp van Trotski uit de scherven het geduchte Rode Leger in elkaar te zetten. Lenins profetie in Zimmerwald kwam uit: de burgeroorlog van 1918-1920 die de bolsjewieken tegen zowel echte als imaginaire binnen- en buitenlandse vijanden uitvochten, zou uitlopen op een nog bloediger strijd dan de 'imperialistische oorlog' tegen de centrale mogendheden, waarbij een steeds massalere mobilisatie, steeds meer staatscontrole, en toezicht en repressie van de geheime politie vereist was.

Na het vertrek in 1920 van de laatste buitenlandse, en door het buitenland bevoorrade, legers uit Rusland, ging de burgeroorlog over in een interne strijd tegen recalcitrante 'klassenvijandige' boeren. Deze waren tot armoede en hongersnood vervallen door de graanrekwisities van het communistische bewind, dat in een radicale doorvoering van het marxistische programma markt en geldtransacties had verboden en privébezit had afgeschaft. Stilzwijgend toegevend dat de communistische toekomst langer op zich liet wachten dan gehoopt, staakte Lenin in 1921-1922 de draconische maatregelen van het 'oorlogscommunisme' (zoals de afschaffing van de privénijverheid met terugwerkende kracht werd betiteld), zodat de graanhandel weer tot leven kon komen, de markt zijn werking kon doen en er weer koopwaar in de winkels terecht kwam. Maar de knieval die Lenin met deze 'Nieuwe Economische Politiek' deed, was nooit anders bedoeld dan als een tactische terugtrekking. Na het uitvechten en winnen van een laatste confrontatie met de Orthodoxe Kerk in 1922, wisten de bolsjewieken alle verzetshaarden op het territorium van het voormalige tsarenrijk de kop in te drukken en in plaats daarvan een nieuw rijk te stichten, dat bekend werd als de Unie van Socialistische Sovjet-republieken (USSR). Lenin en zijn opvolgers konden nu hun blik richten op de wereldrevolutie en het exporteren van het communisme naar alle uithoeken van de aardbol.

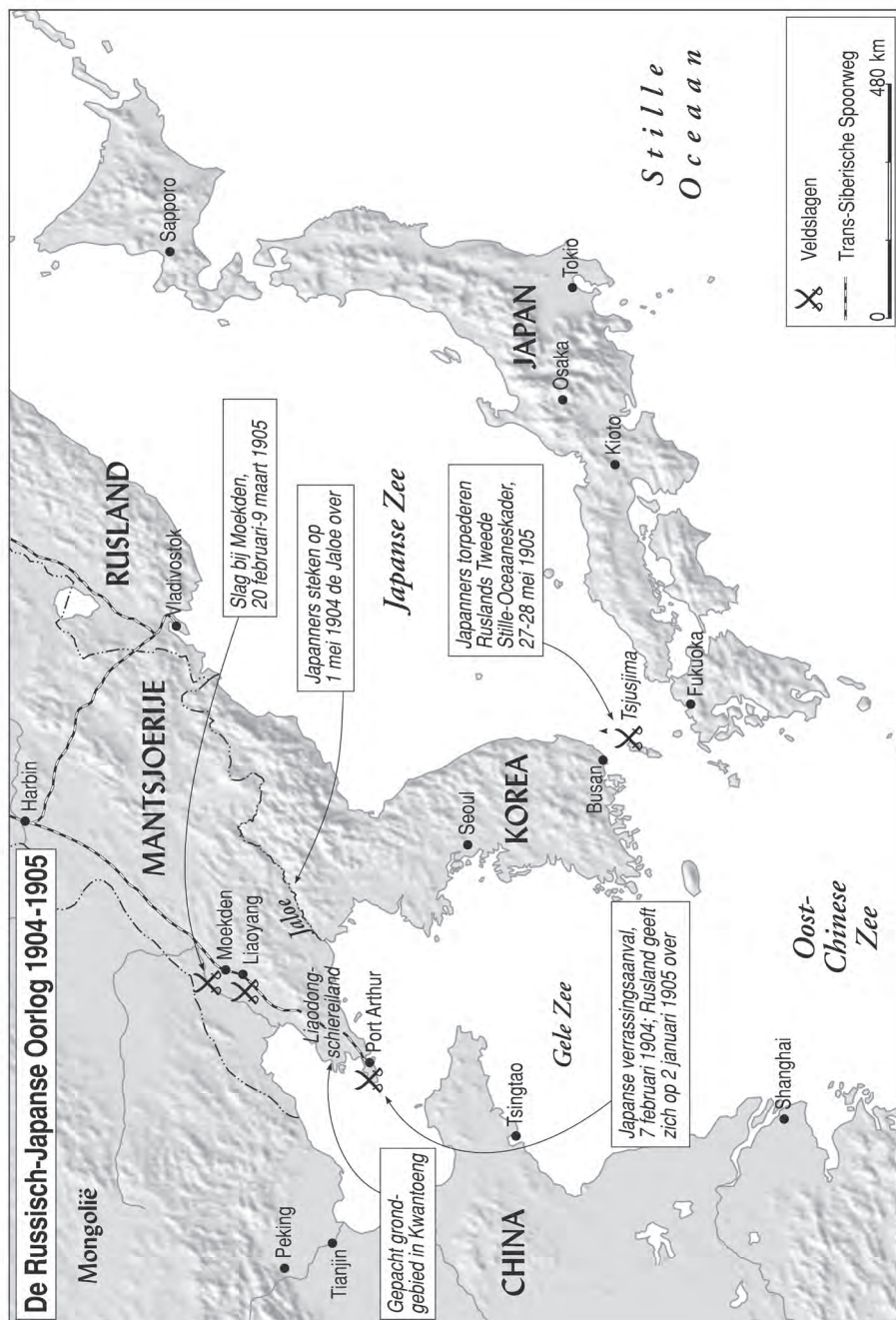
Na een kwarteeuw van opwindende ontdekkingen in de archieven, is het tijd om de balans op te maken en te kijken wat we ervan hebben opgestoken.

In de laatste dagen van de tsaren was Rusland een land vol contradicties, met grote rijkdom en extreme armoede, met de talloze sociale en etnische spanningen die kenmerkend zijn voor een onmetelijk multi-etnisch rijk. De ineenstorting van het regime in 1917 was echter allesbehalve onvermijdelijk. Nadat het Russische Rijk bijna uit elkaar was gevallen in de revolutie van 1905, die uitbrak in het kielzog van een vernederende nederlaag in de Russisch-Japanse oorlog, maakte het in het daaropvolgende decennium een opmerkelijk herstel door. Dit was te danken aan concessies van de tsaar, die de weg plaveiden voor de vorming van een parlement (de Doema), vakbonden en Pjotr Stolypins vooruitziende hervormingen van de landbouw. Het is de tragedie van het Russische liberalisme dat 's lands meest toegewijde hervormers en voorvechters van de constitutie de modieuze denkbeelden van het panslavisme omarmden. In 1914 haalden ze Nicolaas II over het leger te mobiliseren om de publieke opinie tevreden te stellen, om vervolgens tijdens de oorlog evengoed tegen hem samen te spannen, ook al was hij zo dom geweest hun advies op te volgen. Het noodlottige besluit van de tsaar om ten oorlog te trekken, tegen de uitdrukkelijke waarschuwingen in van Raspoetin en andere conservatieve monarchistische raadgevers op wie hij doorgaans meer vertrouwde dan de liberalen, maakte een eind aan een tijdperk van grote economische en sociale vooruitgang in Rusland en kostte hem uiteindelijk de troon. Zo ging een op het autocratische principe gevestigd rijk ten onder omdat het de laatste autocraat ontbrak aan heerszucht, aan de moed om zijn overtuigingen kracht bij te zetten. Toen Lenin eenmaal de overhand had, zou hij niet dezelfde fout maken.

Het Russische Rijk rond 1900

Het oostfront 1914-1918

1. Joesoepovpaleis	9. Tauruspaleis	17. Hotel Astoria
2. Hoofdkwartier Ochrana	10. Smolny-instituut	18. Mariinskypaleis
3. Winterpaleis	11. Troïtskibrug	19. Michajlovskypaleis (Genieschool)
4. Paleisplein	12. Petrus-en-Paulusvesting	20. Centraal Telegraafkantoor
5. Admiraliteit	13. Arsenaal	21. Pantserkruiser <i>Aurora</i>
6. Ministerie van Oorlog	14. Ksjesinskajahuis	22. Nikolajevskibrug
7. Znamenskajaplein	15. Finlandstation	23. Paleisbrug
8. Nikolajevskistation (Moskoustation)	16. Warschaustation	